

Studenteneditie 2023-2024

Inkomstenbelasting

Mr. A.J.M. Arends

Prof. dr. A.H.H. Bollen-Vandenboorn

Mr. dr. S.M.H. Dusarduijn

Prof. dr. P.H.J. Essers, redacteur

Mr. dr. N.C.G. Gubbels, redacteur

Mr. dr. M.J. Hoogeveen

Mr. dr. M.L.M. van Kempen, redacteur

Prof. mr. F.P.G. Pötgens

Prof. dr. A.J.A. Stevens

Prof. dr. M.J.G.A.M. Weerepas

 Wolters Kluwer

Deventer – 2023

VOORWOORD

De Cursus Belastingrecht heeft al vele jaren een vaste plek in het onderwijs op het gebied van het fiscale recht, zowel bij universiteiten als bij andere onderwijsinstellingen. Specifiek voor studiedoelstellingen is deze studenteneditie vervaardigd. De studenteneditie is ontwikkeld omdat het hoofdwerk van de Cursus Belastingrecht, voor de meeste Cursusdelen, te omvangrijk is voor onderwijsdoelstellingen.

In deze studenteneditie Inkomstenbelasting is een groot aantal onderdelen uit het hoofdwerk (vrijwel) onverkort opgenomen, terwijl andere onderdelen kort zijn weergegeven. Verschillende andere onderdelen, die voornamelijk van belang zijn voor de praktijk, worden in het geheel niet in deze studenteneditie behandeld. De studenteneditie Inkomstenbelasting is daardoor minder geschikt voor gebruik in de fiscale praktijk.

Opgemerkt wordt nog dat in deze studenteneditie alleen de vaste auteurs zijn vermeld die thans teksten schrijven en bewerken voor de Cursus Belastingrecht Inkomstenbelasting. In het verleden hebben ook andere auteurs meegewerkt aan dit deel van de Cursus Belastingrecht.

In 2023 verschijnen eveneens de volgende studentenedities:

- Vennootschapsbelasting,
- Omzetbelasting,
- Loonbelasting en Premieheffing,
- Europees Belastingrecht,
- Formeel Belastingrecht,
- Schenk- en Erfbelasting,
- Overdrachtsbelasting.

De studenteneditie Internationaal Belastingrecht is verschenen in 2022.

Het complete hoofdwerk Cursus Belastingrecht is beschikbaar via Navigator, www.navigator.nl.

Voor opmerkingen en/of suggesties van lezers houdt de redactie zich graag aanbevolen. U kunt deze sturen naar: boeken-NL@wolterskluwer.com.

VERKORTE INHOUDSOPGAVE

Inleiding

- 0.0.0 Inleiding inkomstenbelasting / 1
- 0.0.1 De grondslag van de inkomstenbelasting / 1
- 0.0.2 Het begrip 'inkomen' / 8
- 0.0.3 Vereenvoudigingsstreven: mission impossible (*niet opgenomen*) / 10
- 0.0.4 Over de geschiedenis van de inkomstenbelasting / 10
- 0.0.5 De totstandkoming van de Wet IB 2001 (*niet opgenomen*) / 12
- 0.0.6 Mogelijke toekomstige ontwikkelingen / 12
- 0.0.7 Bronnen van materieel en formeel recht voor de inkomstenbelasting / 13
- 0.0.8 De indeling van de Wet IB 2001 / 15
- 0.0.9 Beknopte samenvatting van de Wet IB 2001 / 17

HOOFDSTUK 1

Algemene bepalingen

- 1.0.0 Inleiding / 47
- 1.0.1 Reikwijdte en structuur van de Wet IB 2001 / 47
- 1.0.2 Het begrip 'partner' / 52
- 1.0.3 Het begrip 'kind' (*niet opgenomen*) / 58
- 1.0.4 Het begrip 'mogendheid' (art. 1.6) (*niet opgenomen*) / 58
- 1.0.5 Het begrip 'levensverzekering' (art. 1.6a) / 58
- 1.0.6 De begrippen 'lijfrente' en 'pensioenregeling' (art. 1.7) / 59
- 1.0.7 Gelijkstellingsbepalingen (*niet opgenomen*) / 61
- 1.0.8 Begrippen 'vaste inrichting' en 'vaste vertegenwoordiger' / 61

HOOFDSTUK 2

Raamwerk

- 2.0.0 Inleiding raamwerk / 63
- 2.0.1 Schema boxenstructuur / 63

Afdeling 2.1

Belastingplichtigen

- 2.1.0 De subjectieve belastingplicht / 67
- 2.1.1 Woonplaats / 68
- 2.1.2 Subjectieve vrijstellingen (*niet opgenomen*) / 69

Afdeling 2.2

Heffingsgrondslagen

- 2.2.0 De objectieve belastingplicht / 71
- 2.2.1 De heffingsgrondslagen / 74
- 2.2.2 Keuzerecht voor binnenlandse belastingplichtigen onder de 30%-regeling / 75

Afdeling 2.3

Verschuldigde inkomstenbelasting

- 2.3.0 Volgorde van behandeling / 77
- 2.3.1 De verschuldigde inkomstenbelasting / 77
- 2.3.2 Tarief voor belastbaar inkomen uit werk en woning (box 1) / 79

- 2.3.3 Tarief belastbaar inkomen uit aanmerkelijk belang (box 2) / 88
- 2.3.4 Tarief belastbaar inkomen uit sparen en beleggen (box 3) / 88
- 2.3.5 Conserverende aanslag / 91

Afdeling 2.4

Toerekeningregels

- 2.4.0 Toerekeningsregels: volgorde van behandeling / 99
- 2.4.1 De rangorde van inkomensbestanddelen / 99
- 2.4.2 Toerekening afgezonderd particulier vermogen (APV) / 102
- 2.4.3 Toerekening inkomensbestanddelen van een minderjarig kind (*niet opgenomen*) / 104
- 2.4.4 Toerekening inkomens- en vermogensbestanddelen bij partners / 104

Afdeling 2.5

Verzamelinkomen

- 2.5.0 Verzamelinkomen / 107

HOOFDSTUK 3

Heffingsgrondslag bij werk en woning

- 3.0.0 Inleiding box 1 / 109
- 3.0.1 Bron van inkomen / 109

Afdeling 3.1

Belastbaar inkomen uit werk en woning

- 3.1.0 Belastbaar inkomen uit werk en woning (box 1) / 119

Afdeling 3.2

Belastbare winst uit onderneming

- 3.2.0 Volgorde van behandeling / 123
- 3.2.1 Belastbare winst uit onderneming (art. 3.2) / 124
- 3.2.2 Het begrip 'onderneming' / 128
- 3.2.3 Het begrip 'ondernemer' (art. 3.4 en 3.5) / 138
- 3.2.4 Medegerechtigden en bepaalde schuldeisers (art. 3.3) / 158
- 3.2.5 Urencriterium en Overzicht ondernemingsfaciliteiten / 164
- 3.2.6 Het winstbegrip: de totale winst (art. 3.8) en de jaarwinst (art. 3.25) / 167
- 3.2.7 Vermogensetikettering: ondernemings- of privévermogen / 170
- 3.2.8 Het begrip 'totale winst' (art. 3.8) / 191
- 3.2.9 De omvang van de totale winst / 195
- 3.2.10 Ondernemingskosten versus onttrekkingen / 202
- 3.2.11 Enkele eenvoudige voorbeelden van winstberekening / 207
- 3.2.12 Verliezen uit de aanloopfase van de onderneming (art. 3.10) / 208
- 3.2.13 Objectieve vrijstellingen / 209
- 3.2.14 Niet aftrekbare en beperkt aftrekbare kosten / 220
- 3.2.15 Overige bijzondere regelingen inzake de totale winst / 227
- 3.2.16 Het begrip 'jaarwinst' (art. 3.25) / 230
- 3.2.17 Methoden van winstberekening / 271
- 3.2.18 De actiefzijde van de fiscale vermogensopstelling / 279
- 3.2.19 Afschrijving op bedrijfsmiddelen / 330
- 3.2.20 De passiefzijde van de fiscale vermogensopstelling / 366
- 3.2.21 Schulden en voorzieningen / 366
- 3.2.22 Pensioenverplichtingen / 381
- 3.2.23 Investeringsaftrek / 392
- 3.2.24 Vervallen / 413
- 3.2.25 Fiscale reserves / 413
- 3.2.26 Doorschuiven bij aandelentransacties; fusie en splitsing / 437
- 3.2.27 Het staken van een onderneming / 475
- 3.2.28 Overdracht, liquidatie en verplaatsing onderneming / 477
- 3.2.29 De stakingswinst / 482
- 3.2.30 Bijzondere stakingsgevallen / 489

- 3.2.31 Fictieve overdracht / 495
- 3.2.32 Doorschuiving bij staking / 505
- 3.2.33 Inbreng van een onderneming in een BV / 523
- 3.2.34 Doorschuiving bij omzetting in een BV (art. 3.65) / 541
- 3.2.35 Personenvennootschappen / 593
- 3.2.36 Vervallen / 633
- 3.2.37 Oudedagsreserve (FOR) / 633
- 3.2.38 Ondernemersaftrek (art. 3.74-3.79) / 635
- 3.2.39 MKB-winstvrijstelling (art. 3.79a) / 644

Afdeling 3.3

Belastbaar loon

- 3.3.0 Volgorde van behandeling / 651
- 3.3.1 De relatie inkomstenbelasting – loonbelasting / 651
- 3.3.2 Belastbaar loon (art. 3.80) / 653
- 3.3.3 Loon voor de loonbelasting (art. 3.81) / 655
- 3.3.4 Loon voor de inkomstenbelasting (art. 3.81-3.84) / 664
- 3.3.5 De reisaftrek (art. 3.87) / 676

Afdeling 3.4

Belastbaar resultaat uit overige werkzaamheden

- 3.4.0 Volgorde van behandeling / 679
- 3.4.1 Resultaat uit overige werkzaamheden; algemeen / 679
- 3.4.2 Bron overige werkzaamheden / 684
- 3.4.3 Terbeschikkingstelling aan onderneming of werkzaamheid (art. 3.91) / 732
- 3.4.4 Terbeschikkingstelling aan aanmerkelijkbelangvennootschap (art. 3.92) / 757
- 3.4.5 Lucratieve belangen / 776
- 3.4.6 Bepaling van het resultaat uit een werkzaamheid / 789

Afdeling 3.5

Belastbare periodieke uitkeringen en verstrekkingen

- 3.5.0 Volgorde van behandeling (*niet opgenomen*) / 837
- 3.5.1 Algemeen / 837
- 3.5.2 Aangewezen periodieke uitkeringen en verstrekkingen / 843
- 3.5.3 Inkomensvoorzieningen / 858
- 3.5.4 Bedrijfs- en beroepspensioenuitkeringen (*niet opgenomen*) / 861
- 3.5.5 Aftrekbare kosten / 861
- 3.5.6 Overgangsrecht (*niet opgenomen*) / 861

Afdeling 3.6

Belastbare inkomsten uit eigen woning

- 3.6.0 Inleiding eigenwoningregeling / 863
- 3.6.1 De eigen woning in de Wet IB 2001 / 865
- 3.6.2 Het begrip 'eigen woning' / 868
- 3.6.3 Voordelen uit eigen woning / 878
- 3.6.4 Tijdelijke verhuur / 880
- 3.6.5 De kamerverhuurvrijstelling / 882
- 3.6.6 Aftrekbare kosten eigen woning / 884

Afdeling 3.6A

Aftrek wegens geen of geringe eigenwoningschuld

- 3.6A.0 Achtergrond van art. 3.123a / 935
- 3.6A.1 De regeling van art. 3.123a / 935
- 3.6A.2 Geleidelijke afschaffing Hillen-aftrek / 936

Afdeling 3.7

Uitgaven voor inkomensvoorzieningen

- 3.7.0 Inleiding / 937
- 3.7.1 Gefaciliteerde voorzieningen / 939

- 3.7.2 Lijfrentevoorzieningen / 939
- 3.7.3 Toegelaten verzekeraars (art. 3.126) / 947
- 3.7.4 Lijfrenterekening en lijfrentebeleggingsrechten / 948
- 3.7.5 Omvang van de premieaftrek / 954
- 3.7.6 Stakingslijfrente (art. 3.129) / 960
- 3.7.7 Tijdstip van aftrek / 963

Afdeling 3.8

Negatieve uitgaven voor inkomensvoorzieningen

- 3.8.1 Algemeen (art. 3.132 en 3.137) / 967
- 3.8.2 Negatieve uitgaven bij lijfrenten en andere periodieke uitkeringen (art. 3.133 en 3.134) / 969
- 3.8.3 Negatieve uitgaven bij bedrijfstak- en beroepspensioenen (art. 3.135) (*niet opgenomen*) / 970
- 3.8.4 Emigratie (art. 3.136) / 970
- 3.8.5 Vermindering en voorkoming dubbelstellingen bij conserverende aanslagen (art. 3.138) (*niet opgenomen*) / 976
- 3.8.6 Aanvullende bepalingen / 976

Afdeling 3.9

Negatieve persoonsgebonden aftrek

- 3.9.0 De negatieve persoonsgebonden aftrek: inleiding / 979
- 3.9.1 Historie en huidige bepaling van de negatieve persoonsgebonden aftrek (art. 3.139) / 979
- 3.9.2 De rechtsgrond van de negatieve persoonsgebonden aftrek / 980
- 3.9.3 Inhoud en reikwijdte van de negatieve persoonsgebonden aftrek / 981
- 3.9.4 Onevenwichtigheden in de systematiek van de negatieve persoonsgebonden aftrek (*niet opgenomen*) / 982

Afdeling 3.10

Vervallen

Afdeling 3.11

Waardering niet in geld genoten inkomen

- 3.11.0 Inleiding waardering niet in geld genoten inkomen / 983
- 3.11.1 Inkomen in natura (art. 3.144) / 984

Afdeling 3.12

Tijdstip genieten en aftrek

- 3.12.0 Volgorde van behandeling en inleiding / 987
- 3.12.1 Het tijdstip van genieten van inkomsten / 988
- 3.12.2 Het moment waarop aftrekbare kosten in aanmerking worden genomen / 999

Afdeling 3.13

Verliesverrekening

- 3.13.0 Volgorde van behandeling / 1003
- 3.13.1 Verliesverrekening algemeen / 1003
- 3.13.2 Rechtsgrond verliesverrekening / 1005
- 3.13.3 Persoonsgebonden verliesverrekening / 1006
- 3.13.4 Techniek verliesverrekening / 1007
- 3.13.5 Ondernemingsverliezen / 1008
- 3.13.6 Verliesverrekening en buitenlandse belastingplicht (*niet opgenomen*) / 1009
- 3.13.7 Formele aspecten (*niet opgenomen*) / 1009

Afdeling 3.14

Middeling over kalenderjaren t/m 2024 (*niet opgenomen*)

HOOFDSTUK 4

Heffingsgrondslag bij aanmerkelijk belang

- 4.0.0 Inleiding box 2 / 1011
- 4.0.1 Grondslag aanmerkelijkbelangregeling / 1011

Afdeling 4.1

Belastbaar inkomen uit aanmerkelijk belang

4.1.1 Inleiding belastbaar inkomen uit aanmerkelijk belang / 1019

4.1.2 Het aanmerkelijkbelangtarief / 1019

Afdeling 4.2

Gelijkstellingen

4.2.1 Gelijkstellingen / 1023

Afdeling 4.3

Aanmerkelijk belang

4.3.1 Begrip 'aanmerkelijk belang' / 1027

4.3.2 Samentelling met partner / 1035

4.3.3 Soort-aanmerkelijk belang (art. 4.7) / 1039

4.3.4 Meesleepregeling (art. 4.9) / 1042

4.3.5 Meetrekgeregeling (art. 4.10) / 1044

4.3.6 Fictief aanmerkelijk belang (art. 4.11) / 1046

Afdeling 4.4

Inkomen uit aanmerkelijk belang

4.4.0 Inkomen uit aanmerkelijk belang; algemeen / 1049

4.4.1 Begrip 'reguliere voordelen' / 1054

4.4.2 Kosten van reguliere voordelen / 1062

4.4.3 Vervreemdingsvoordelen / 1063

Afdeling 4.5

Uitbreiding reguliere voordelen

4.5.1 Inleiding uitbreidingen reguliere voordelen / 1073

4.5.2 Fictief rendement vrijgestelde beleggingsinstellingen en buitenlandse beleggingsmaatschappijen (art. 4.13 lid 1 onderdeel a en art. 4.14) / 1073

4.5.3 Terugbetaling van gestort kapitaal (art. 4.13 lid 1 onderdeel b, c en d) / 1073

4.5.4 Bonusaandelen / 1076

4.5.5 Excessief lenen van vennootschap / 1076

Afdeling 4.6

Vervreemdingsvoordelen

4.6.0 Inleiding vervreemdingsvoordelen / 1095

4.6.1 Uitbreidingen vervreemdingsbegrip (fictieve vervreemdingen) / 1095

4.6.2 Vervreemdingsvoordelen / 1116

4.6.3 De overdrachtsprijs / 1120

4.6.4 De verkrijgingsprijs / 1123

4.6.5 Vestigingsplaatsfictie (art. 4.35) / 1142

Afdeling 4.7

Vaststellen verkrijgingsprijs

4.7.1 Vaststellen verkrijgingsprijs bij beschikking (art. 4.36 en 4.37) / 1143

Afdeling 4.8

Doorschuiфregelingen

4.8.1 Doorschuiфing / 1145

4.8.2 Betalingsregeling bij schuldig blijven tegenprestatie bij bedrijfsopvolging (art. 25 lid 9 Invorderingswet 1990) (*niet opgenomen*) / 11714.8.3 Conserverende aanslag in grensoverschrijdende situaties (art. 25 lid 8 Invorderingswet 1990) (*niet opgenomen*) / 1171**Afdeling 4.9**

Genietingstijdstip reguliere en vervreemdingsvoordelen

4.9.1 Moment van genieten reguliere voordelen en moment aftrek kosten / 1173

4.9.2 Moment van genieten vervreemdingsvoordelen (art. 4.46) / 1173

Afdeling 4.10

Verliesverrekening

4.10.1 Verlies uit aanmerkelijk belang / 1175

HOOFDSTUK 5

Heffingsgrondslag bij sparen en beleggen

5.0.1 Gevolgen Kerstarrest en inleiding box 3 / 1179

5.0.2 Plaats in de wet / 1180

5.0.3 Voorgeschiedenis / 1181

5.0.4 Historie van de vermogensrendementsheffing (*niet opgenomen*) / 1182

5.0.5 Andere mogelijke oplossingen / 1183

5.0.6 Het rechtskarakter van de vermogensrendementsheffing / 1186

5.0.7 Invoering en beoordeling van de vermogensrendementsheffing / 1194

5.0.8 Wetsvoorstel Wet vermogensbelasting 2024 (*niet opgenomen*) / 1214

Afdeling 5.1

Belastbaar inkomen uit sparen en beleggen

5.1.0 Volgorde van behandeling / 1215

5.1.1 Heffingsstructuur / 1215

5.1.2 Het forfaitaire rendement / 1216

5.1.3 Rendementsgrondslag / 1225

5.1.4 Bezittingen / 1225

5.1.5 Schulden / 1240

5.1.6 Wettelijke regelingen inzake het begrip 'schulden' / 1244

5.1.7 Tijdsbelastingregeling voor gedeeltelijke binnenlandse belastingplicht / 1247

5.1.8 Toedeling bepaalde verkrijgingen krachtens erfrecht (art. 5.4) / 1249

5.1.9 Heffingvrij vermogen (art. 5.5) / 1251

Afdeling 5.2

Vrijstellingen

5.2.0 Volgorde van behandeling / 1253

5.2.1 Vrijstelling voor bos- en natuurterreinen en landgoederen (art. 5.7) (*niet opgenomen*) / 1253

5.2.2 Vrijstelling voorwerpen van kunst en wetenschap (art. 5.8) / 1253

5.2.3 Vrijstelling rechten op roerende zaken krachtens erfrecht (art. 5.9) (*niet opgenomen*) / 1255

5.2.4 Vrijstelling bepaalde rechten (art. 5.10) / 1255

5.2.5 Vrijstelling kortlopende termijnen van inkomsten en verplichtingen (art. 5.12) (*niet opgenomen*) / 1256

Afdeling 5.3

Groene beleggingen (*niet opgenomen*)

Afdeling 5.3A

Nettolijfrente

5.3A.0 Nettolijfrente, regeling op hoofdlijnen / 1257

5.3A.1 Vrijstelling nettolijfrenten / 1258

5.3A.2 Toegelaten aanbieders / 1259

5.3A.3 Begrenzing nettolijfrentepremie / 1259

5.3A.4 Sanctie op onregelmatige handelingen / 1262

Afdeling 5.3B

Nettopensioen

5.3B.0 Nettopensioen, regeling op hoofdlijnen / 1267

5.3B.1 Vrijstelling nettopensioen en toegelaten aanbieders / 1268

5.3B.2 Begrenzing nettopensioen / 1269

5.3B.3 Onregelmatige handelingen / 1271

Afdeling 5.4

Waardering

- 5.4.0 Inleiding en volgorde van behandeling / 1275
- 5.4.1 Waardering van bezittingen / 1276
- 5.4.2 Goederen behorend tot een eenheid (art. 5.19 lid 2) / 1295
- 5.4.3 Waarde op peildatum niet vast te stellen (art. 5.19 lid 3) / 1296
- 5.4.4 Waardering van genotsrechten (art. 5.19 lid 4 en art. 5.22) / 1296
- 5.4.5 Waardering van woningen andere dan eigen woningen (art. 5.20) / 1299
- 5.4.6 Waardering van beursgenoteerde aandelen (art. 5.21) / 1302
- 5.4.7 Algemene delegatiebepaling (art. 5.23) (*niet opgenomen*) / 1302
- 5.4.8 Niet in de wet opgenomen waarderingsvoorschriften (*niet opgenomen*) / 1302
- 5.4.9 Waardering van schulden / 1302

HOOFDSTUK 5A

Het toekomstige stelsel van box 3

- 5A.0.0 Het toekomstige stelsel van box 3 / 1305

HOOFDSTUK 6

Persoonsgebonden aftrek

- 6.0.0 Inleiding persoonsgebonden aftrek / 1321
- 6.0.1 Historie persoonsgebonden aftrek / 1321
- 6.0.2 Algemene rechtsgrond persoonsgebonden aftrek / 1322
- 6.0.3 De onzekere toekomst (*niet opgenomen*) / 1323

Afdeling 6.1

Persoonsgebonden aftrek

- 6.1.0 Het algemene kader van de persoonsgebonden aftrek / 1325
- 6.1.1 Kring van gerechtigden tot de persoonsgebonden aftrek / 1325
- 6.1.2 Algemene voorwaarden aan aftrek voor persoonsgebonden uitgaven / 1326
- 6.1.3 Volgorde verrekening van persoonsgebonden uitgaven / 1328
- 6.1.4 Tijdstip van aftrek persoonsgebonden uitgaven / 1330
- 6.1.5 De relatie van de persoonsgebonden aftrek met grondrechten (*niet opgenomen*) / 1330
- 6.2.0 Onderhoudsverplichtingen / 1331
- 6.2.1 Rechtsgrond aftrekbaarheid onderhoudsverplichtingen / 1332
- 6.2.2 Inhoud en reikwijdte regeling onderhoudsverplichtingen / 1333
- 6.2.3 Limitatief opgesomde onderhoudsverplichtingen / 1334
- 6.2.4 Uitbreiding en beperkingen aftrek onderhoudsverplichtingen / 1338
- 6.2.5 Omvang aftrek onderhoudsverplichtingen / 1339

Afdeling 6.3-6.4

Vervallen

Afdeling 6.5

Uitgaven voor specifieke zorgkosten

- 6.5.0 Uitgaven voor specifieke zorgkosten / 1341
- 6.5.1 Rechtsgrond aftrekbaarheid specifieke zorgkosten / 1341
- 6.5.2 Inhoud regeling en reikwijdte regeling specifieke zorgkosten (*niet opgenomen*) / 1342
- 6.5.3 Limitatieve opsomming specifieke zorgkosten (*niet opgenomen*) / 1342
- 6.5.4 Uitbreidingen en beperkingen specifieke zorgkosten (*niet opgenomen*) / 1342
- 6.5.5 Omvang aftrek van specifieke zorgkosten (*niet opgenomen*) / 1342
- 6.6.0 Weekenduitgaven voor gehandicapten / 1343
- 6.6.1 Rechtsgrond aftrekbaarheid weekenduitgaven voor gehandicapten (*niet opgenomen*) / 1343
- 6.6.2 Inhoud en reikwijdte regeling weekenduitgaven voor gehandicapten (*niet opgenomen*) / 1343
- 6.6.3 Limitatieve opsomming weekenduitgaven voor gehandicapten (*niet opgenomen*) / 1343
- 6.6.4 Omvang fiscale aftrek weekenduitgaven voor gehandicapten (*niet opgenomen*) / 1343

Afdeling 6.7-6.8

Vervallen

Afdeling 6.9

Aftrekbare giften

- 6.9.0 Aftrekbare giften / 1345
- 6.9.1 Rechtsgrond aftrekbaarheid giften / 1345
- 6.9.2 Inhoud en reikwijdte regeling giftenaftrek / 1349
- 6.9.3 Limitatief opgesomde giften / 1352
- 6.9.4 Bijzonderheden en beperkingen van giften / 1354
- 6.9.5 Omvang en tijdstip aftrek giften / 1355

Afdeling 6.10-6.15

Vervallen

HOOFDSTUK 7

Belastingheffing van buitenlandse belastingplichtigen

- 7.0.0 Volgorde van behandeling / 1359
- 7.0.1 Inleiding / 1360

Afdeling 7.1

Nederlands inkomen

- 7.1.1 Opbouw van het object van belastingheffing en tarieftoepassing / 1373

Afdeling 7.2

Belastbaar inkomen uit werk en woning

- 7.2.0 Inleiding box 1 / 1379
- 7.2.1 Winst uit Nederlandse onderneming / 1379
- 7.2.2 Vrijstelling internationaal verkeer (*niet opgenomen*) / 1393
- 7.2.3 Loon uit arbeid in dienstbetrekking – Algemeen / 1393
- 7.2.4 Loon uit in Nederland verrichte arbeid / 1394
- 7.2.5 Werkzaamheden in het internationale verkeer (*niet opgenomen*) / 1404
- 7.2.6 Ambtenaren (*niet opgenomen*) / 1404
- 7.2.7 Pensioen / 1404
- 7.2.8 Socialezekerheidsuitkeringen (*niet opgenomen*) / 1422
- 7.2.9 Belastingheffing van leden van het Europees Parlement (*niet opgenomen*) / 1422
- 7.2.10 30%-regeling (*niet opgenomen*) / 1422
- 7.2.11 Resultaat uit overige werkzaamheden in Nederland / 1423
- 7.2.12 Periodieke uitkeringen uit inkomensvoorzieningen / 1430
- 7.2.13 Periodieke uitkeringen en verstrekkingen van publiekrechtelijke aard (*niet opgenomen*) / 1432
- 7.2.14 Belastbare inkomsten uit eigen woning / 1432
- 7.2.15 Negatieve persoonsgebonden aftrek (*niet opgenomen*) / 1435
- 7.2.16 Artiësten en sporters (*niet opgenomen*) / 1435
- 7.2.17 Bestuurders en commissarissen / 1435
- 7.2.18 Participanten in een omgekeerd hybride lichaam / 1437
- 7.2.19 Verlies uit werk en woning in Nederland / 1439

Afdeling 7.3

Belastbaar inkomen uit aanmerkelijk belang

- 7.3.1 Inkomen uit aanmerkelijk belang (box 2) / 1441

Afdeling 7.4

Belastbaar inkomen uit sparen en beleggen

- 7.4.1 Inkomen uit sparen en beleggen (box 3) / 1457

Afdeling 7.5

Kwalificerende buitenlandse belastingplichtigen

- 7.5.1 Kwalificerende buitenlandse belastingplichtigen / 1465

HOOFDSTUK 8

Heffingskorting

- 8.0.0 Volgorde van behandeling (*niet opgenomen*) / 1477
- 8.0.1 Inleiding heffingskorting / 1477

Afdeling 8.1

Aansluiting belasting- en premieheffing

- 8.1.0 De standaardheffingskorting / 1481
- 8.1.1 Heffingskorting bij afwijkende belasting-/premieplicht / 1482
- 8.1.2 Verhoging standaardheffingskorting bij minst verdienende partner (art. 8.9) / 1482

Afdeling 8.2

Elementen van de standaardheffingskorting

- 8.2.0 Algemene heffingskorting / 1485
- 8.2.1 Arbeidskorting / 1485
- 8.2.2 Inkomensafhankelijke combinatiekorting (art. 8.14a) / 1486
- 8.2.3 Jonggehandicaptenkorting (*niet opgenomen*) / 1487
- 8.2.4 Ouderenkorting en alleenstaande ouderenkorting / 1487
- 8.2.5 Korting voor groene beleggingen / 1488

HOOFDSTUK 9

Wijze van heffing

- 9.0.0 Volgorde van behandeling / 1489
- 9.0.1 De aanslag / 1489
- 9.0.2 Verrekening van voorheffingen / 1492
- 9.0.3 Wel of geen aanslag en verruiming aangifteverplichting / 1494
- 9.0.4 Bijzondere regels voor voorlopige aanslagen en ambtshalve verminderingen / 1497

HOOFDSTUK 10

Aanvullende regelingen (*niet opgenomen*)

HOOFDSTUK 10BIS

Overgangsrecht ten gevolge van de wet herziening fiscale behandeling eigen woning

- 10bis.0 Inleiding Hoofdstuk 10bis / 1505
- 10bis.1 Bestaande eigenwoningschuld / 1506
- 10bis.1.1 Begrip 'bestaande eigenwoningschuld' (BEWS) / 1506
- 10bis.1.2 Uitbreidingen van begrip 'BEWS' / 1506
- 10bis.1.3 Aflossing op een BEWS na 2012 / 1507
- 10bis.1.4 Voortzetting BEWS na verrekening SEW ex art. 3:265d Wft (*niet opgenomen*) / 1509
- 10bis.1.5 Gelijktijdig twee eigen woningen op of na 31 december 2012 / 1509
- 10bis.1.6 Toepassing recht op BEWS-status bij fiscale partners / 1510
- 10bis.1.7 Gevolgen voor BEWS van echtscheiding en overlijden / 1517
- 10bis.2 Eigenwoningschuld en eigenwoningreserve / 1520
- 10bis.3 Aftrekbare kosten eigen woning / 1520
- 10bis.3.1 Inleiding aftrekbare kosten eigen woning / 1520
- 10bis.3.2 Maximaal 30-jaar hypotheekrenteaftrek / 1521
- 10bis.3.3 Renteaftrekbeperking en cumulatie / 1524
- 10bis.3.4 Overgangsregeling met betrekking tot op 31 december 1995 bestaande hypothecaire schulden (*niet opgenomen*) / 1525
- 10bis.3.5 Aftrekbare kosten na eerder gebruik vrijstelling voor KEW, SEW of BEW / 1525
- 10bis.4.0 Kapitaalverzekering, spaarrekening en beleggingsrecht eigen woning / 1527
- 10bis.5.0 Belastbare inkomsten uit eigen woning / 1529
- 10bis.6.0 Voordeel uit kapitaalverzekering eigen woning / 1529
- 10bis.7.0 Voordeel uit spaarrekening eigen woning of beleggingsrecht eigen woning / 1534
- 10bis.8.0 Vrijstelling kapitaalverzekering eigen woning / 1535
- 10bis.9.0 Vrijstelling spaarrekening eigen woning en vrijstelling beleggingsrecht eigen woning / 1537

10bis.10.0 Omzetting KEW, SEW of BEW / 1538

HOOFDSTUK 10A

Overig overgangsrecht ten gevolge van wijzigingswetten (*niet opgenomen*)

HOOFDSTUK 10B

Horizonbepaling (*niet opgenomen*)

HOOFDSTUK 11

Slotbepalingen (*niet opgenomen*)

Inleiding

Mr. dr. M.L.M. van Kempen

0.0.0 Inleiding inkomstenbelasting

De inkomstenbelasting (IB) wordt geheven op grond van de Wet inkomstenbelasting 2001 (Wet IB 2001). De Wet IB 2001 is afgekondigd als Wet van 11 mei 2000, *Stb.* 2000, 215, en is krachtens de Invoeringswet Wet inkomstenbelasting 2001 (Wet van 11 mei 2000, *Stb.* 2000, 216) in werking getreden met ingang van 1 januari 2001. Tegelijk zijn de Wet IB 1964 en de Wet VB 1964 vervallen en zijn tal van bepalingen in onder meer de LB, Vpb. en dividendbelasting aan de nieuwe IB aangepast. De IB kan worden aangeduid als een bij wijze van aanslag geheven, directe belasting¹ over het 'inkomen' van natuurlijke personen. De IB die een natuurlijke persoon is verschuldigd, is opgebouwd uit drie elementen:

1. de belasting over het belastbare inkomen uit werk en woning;
2. de belasting over het belastbare inkomen uit aanmerkelijk belang; en
3. de belasting over het belastbare inkomen uit sparen en beleggen.

Elk van de genoemde drie inkomenscategorieën wordt ook wel aangeduid met de term 'box', zodat wordt gesproken van achtereenvolgens box 1, 2 en 3. De benaming 'inkomstenbelasting' is, evenals de benaming van de vennootschapsbelasting (zie Vpb.0.0.0), enigszins discutabel. Illustratief hiervoor is bijvoorbeeld dat in box 3 niet het werkelijke inkomen uit sparen en beleggen in aanmerking wordt genomen, maar een forfaitair bepaald rendement dat wordt vastgesteld op een percentage van de waarde van de bezittingen verminderd met de waarde van de schulden. Hetzelfde geldt voor het eigenwoningforfait inzake de eigen woning, dat door middel van een forfait de eigenaar van een eigen woning belast voor zijn woongenot waarin onder meer de onderhoudskosten zijn verdisconteerd. Door middel van het eigenwoningforfait wordt aldus evenmin werkelijk inkomen betrokken in de heffing.

0.0.1 De grondslag van de inkomstenbelasting

Het draagkrachtbeginsel

In de parlementaire geschiedenis wordt het draagkrachtbeginsel genoemd als grondslag voor de IB.² Volgens dit beginsel wordt de IB van natuurlijke personen geheven naar rato van ieders financiële draagkracht. De draagkracht voor de IB wordt ook wel omschreven als toename van koopkracht of toename van beschikkingsmacht om goederen en diensten te verkrijgen.³ De belangrijkste maatstaf voor meting van draagkracht is het inkomen. Het draagkrachtbeginsel is het meest overtuigende verdelingsbeginsel geflankeerd door het gelijkheidsbeginsel.⁴ Economisch wordt draagkracht gedefinieerd als het opofferen van een gelijk relatief nutsoffer. In de sociale betekenis gaat het om bevrediging van het rechtvaardigheidsgevoel. Beide criteria zijn moeilijk in concrete bepalingen te vatten, zodat bij de uitwerking van het draagkrachtbeginsel diepgaande verschillen van inzicht aan de dag treden.

---

1. De IB wordt in de Wet IB 2001, anders dan in de Wet IB 1964, niet meer expliciet als 'directe belasting' gekenschetst. Zie IB.1.0.1.B.

2. Zie voor de huidige IB-wetgeving MvT, *Kamerstukken II* 1998/99, 26 727, nr. 3, V-N BP21/1.5, p. 110. Zie voor de Wet IB 1914 MvT, *Kamerstukken II* 1911/12, 144, nr. 3, p. 13 en 17. Zie voor de Wet IB 1964 MvT, *Kamerstukken II* 1958/59, 5 380, nr. 3, p. 17.

3. Zie onder andere Inkomstenbelasting over vermogensmutaties, Tekst en bespreking van het rapport van de Commissie ter bestudering van de mogelijkheid van belastingheffing over vermogensmutaties, Geschriften van de Vereniging voor Belastingwetenschap nr. 208, Kluwer Deventer 1998, p. 24, L.G.M. Stevens, *Inkomstenbelasting 2001*, Fiscale Hand- en Studietoelaten nr. 2, Kluwer Deventer, derde druk 2020, p. 69, onderdeel 47.

4. Zie A.C. Rijkers en I.J.F.A. van Vijfeijken, *Fiscaliteit en vermogensvorming in een inkomensbelasting*, Bijlage bij: *Studiecommissie belastingstelsel*, Continuïteit en vernieuwing. Een visie op het belastingstelsel, 's-Gravenhage 2010, p. 251. Zie hierover tevens L.W.D. Wijtvliet, *Het draagkrachtbeginsel en andere verdelingsbeginselen: gedachten over hun invulling, rol en betekenis voor belastingheffing*, WFR 2021/58.

In de vorige eeuw werd het begrip 'draagkracht' verduidelijkt door het klassiek geworden beeld van de brug, die eerst het eigen gewicht moet kunnen dragen voordat sprake kan zijn van het torsen van vreemde lasten. De conclusie die daaruit kan worden getrokken, is dat het noodzakelijke levensonderhoud voor de belastingheffing moet worden vrijgelaten.⁵ De IB honoreert deze gedachte overigens niet.

In de IB wordt van oudsher in meer of mindere mate wel rekening gehouden met persoonlijke factoren die bij de bepaling van draagkracht van belang zouden kunnen zijn. Zo kent de Wet IB 2001 betekenis toe aan het al dan niet hebben van een partner.⁶ Opgemerkt moet daarbij worden dat het inkomen van de afzonderlijke partners tegenwoordig bijna volledig individueel wordt bepaald. Wel kunnen partners kiezen aan wie van hen bepaalde inkomensbestanddelen worden toegerekend. Zie art. 2.17 Wet IB 2001, behandeld in IB.2.4.4.B en IB.2.4.4.C.

Verder verdient vermelding dat door maatschappelijke ontwikkelingen aan de gekozen samenlevingsvorm tegenwoordig minder betekenis wordt toegekend. Een uitgangspunt van de wetgever was daarom dat gehuwden, waaronder begrepen geregistreerde partners⁷, en ongehuwd samenwonenden in vergelijkbare situaties zo veel mogelijk gelijk worden behandeld.⁸

Niet alleen het hebben van een partner kan van invloed zijn op iemands draagkracht, maar tevens het hebben van kinderen.⁹ De Wet IB 2001 houdt hier sinds 2015 nog maar in zeer beperkte mate rekening mee, in het bijzonder via de inkomensafhankelijke combinatiekorting van art. 8.14a Wet IB 2001 (IB.8.2.2), maar deze heffingskorting wordt geleidelijk afgeschaft vanaf 2025. Daarnaast wordt daarmee rekening gehouden in de toeslagen, met name via het kindgebonden budget. Zie Toesl.4.0.0 e.v. Ook via de persoonsgebonden aftrek van Hoofdstuk 6 Wet IB 2001 wordt betekenis toegekend aan persoonlijke factoren die bij de bepaling van draagkracht van belang zijn zoals alimentatieverplichtingen (zie IB.6.2.0 e.v.), en uitgaven voor specifieke zorgkosten (zie IB.6.5.0 e.v.).

De maatstaf voor meting van draagkracht is het inkomen. Over het antwoord op de vraag wat inkomen precies is, bestaan verschillende theorieën. Zie IB.0.0.2. Zoals *Rijkers* en *Van Vijfeijken* beschrijven, is de meest omvattende inkomenstheorie die volgens welke elke nettovermogensmutatie als inkomen wordt beschouwd (vermogensvergelijkingstheorie). Vanuit die theorie bepleiten zij schenkingen en erfrechtelijke verkrijgingen eveneens als inkomen te beschouwen. Het is niet bezwaarlijk dat schenkingen en erfrechtelijke verkrijgingen op grond van een afzonderlijke wet (thans Successiewet 1956) worden belast, mits beide wetten op elkaar worden afgestemd, zo merken zij op.¹⁰

In de Wet IB 2001, en de daaraan voorafgaande wetgeving, ontbreekt een duidelijke keuze voor en omschrijving van een inkomensbegrip. Ook de huidige wet volstaat met een opsomming van wat de wet als inkomen beschouwt: het inkomen uit werk en woning, het inkomen uit aanmerkelijk belang en het inkomen uit sparen en beleggen.

Zie voor het draagkrachtbeginsel ook, met name in het licht van het tarief en de toepassing daarvan, IB.2.3.1.B en IB.2.3.2.A.

Het inkomen uit sparen en beleggen

De Wet IB 2001 is per 1 januari 2001 in de plaats gekomen van de Wet IB 1964. De meest in het oog springende veranderingen ten opzichte van de oude wet zijn in de eerste plaats dat de te onderscheiden inkomensbronnen zijn verdeeld over drie boxen van inkomen en in de tweede plaats dat het objectieve regime voor de inkomsten uit vermogen is vervangen door een forfaitair bepaalde vermogensrendementsheffing (box 3).

Onder de Wet IB 1964 werden binnen het regime van de inkomsten uit vermogen wel de opbrengsten belast die werden genoten met instandhouding van de inkomensbron, maar niet de voordelen die in de vorm van een vermogensmutatie werden gerealiseerd bij vervreemding van de inkomensbron. Daardoor kon de IB-belastingheffing ten aanzien van vermogen relatief eenvoudig worden ontlopen

5. Vgl. *Kl. Tipke*, Die Steuerrechtsordnung, Band 1: Wissenschaftsorganisatorische, systematische und grundrechtlichrechtsstaatliche Grundlagen, Köln: Verlag Dr. Otto Schmidt 2000, p. 480 en *L.W.D. Wijtvlies*, Het draagkrachtbeginsel en andere verdelingsbeginselen: gedachten over hun invulling, rol en betekenis voor belastingheffing, *WFR* 2021/58, onderdeel 4.1.
6. Zie voor de vraag of het hebben van een partner van invloed is op de draagkracht van een belastingplichtige *N.C.G. Gubbels*, Samenlevingsverbanden in de inkomstenbelasting en de schenk- en erfbelasting (diss. UVT), FM nr. 136, Kluwer Deventer 2011, met name hoofdstuk 2 en *L.G.M. Stevens*, Fiscaal totaalinkomen en draagkrachtbeginsel anno 2011, *WFR* 2011, p. 1168 e.v.
7. Zie art. 2 lid 6 AWR.
8. *MvT, Kamerstukken II 1998/99, 26 727*, nr. 3, p. 25-26.
9. Vgl. *HR 29 september 1999*, nr. 35 936, *BNB 1999/423*.
10. Zie *A.C. Rijkers* en *I.J.F.A. van Vijfeijken*, Fiscaliteit en vermogensvorming in een inkomensbelasting', Bijlage bij: *Studiecommissie belastingstelsel*, Continuïteit en vernieuwing. Een visie op het belastingstelsel, 's-Gravenhage 2010, p. 252-253.

door het omzetten van belaste opbrengst in een onbelaste waardeinstijging. Dit deed zich bijvoorbeeld voor bij rentegroefondsen. De belastingheffing werd nog meer gefrustreerd doordat er leningen werden afgesloten ter financiering van beleggingen, waarbij de rente fiscaal aftrekbaar was, terwijl de waardeinstijging vervolgens onbelast kon worden gerealiseerd. De genoemde gebreken werden in de fiscale literatuur bij herhaling aan de orde gesteld. Ze konden worden verklaard door het objectieve stelsel van de inkomsten uit vermogen op grond waarvan alleen de voordelen werden belast die werden 'getrokken uit' de inkomensbron, mits de inkomensbron zelf in stand bleef.

Als oplossing voor dit knelpunt in het regime voor de inkomsten uit vermogen heeft de wetgever gekozen voor een forfaitaire vaststelling van inkomsten uit sparen en beleggen.¹¹ De Wet IB 2001 fingeert dat een bepaald vermogensrendement wordt behaald. Het gefingeerde rendement wordt aangemerkt als het belastbare inkomen uit sparen en beleggen van box 3. Het gefingeerde rendement bedroeg t/m 2016 4% van de heffingsgrondslag. Vanaf 2017 hangt het gefingeerde rendement af van de omvang van het box-3-vermogen. Zie IB.5.1.2.D. De introductie van de forfaitaire rendementsheffing per 2001 is toegelicht met het argument dat aldus meer recht wordt gedaan aan het draagkrachtbeginsel in vergelijking met het systeem van de inkomsten uit vermogen dat gold onder de Wet IB 1964.¹² Deze motivering wordt onzes inziens echter niet gerechtvaardigd door de enkele constatering dat natuurlijke personen met een hogere draagkracht die voorheen in uit fiscale overwegingen opgezette producten belegden, naar huidig recht meer belasting zijn verschuldigd dan vroeger. Een dergelijke constatering kan wellicht uit praktische overwegingen nog worden gebillijkt, omdat het systeem relatief eenvoudig is, een meer stabiele opbrengst oplevert voor de overheid, en effectief is tegen fiscale geïndiceerde beleggingsproducten die onder de Wet IB 1964 bestonden; met een theoretisch draagkrachtbeginsel heeft zij echter niets van doen. Bovendien maakt box 3 nieuwe anti-arbitragebepalingen nodig, waardoor de wetgeving aan de andere kant weer ingewikkeld wordt. Zie hierna onder 'Belastingontwijking'. Daar komt bij dat de feitelijke rendementen die belastingplichtigen behalen individueel aanzienlijk kunnen verschillen en het in box 3 veronderstelde fictieve rendement door velen niet wordt gehaald vanwege de historisch lage rente.

De overheersende mening in de literatuur is dan ook dat de forfaitaire vermogensrendementsheffing van box 3 een te grote inbreuk maakt op het draagkrachtbeginsel.¹³ Zie ook IB.2.3.4 en IB.5.0.7.B. Die inbreuk wordt niet alleen veroorzaakt door het feit dat niet de werkelijk genoten inkomsten worden belast maar een forfaitair bepaald inkomen. Een belangrijk punt van kritiek is dat er geen tegenbewijs wordt toegelaten, zodat ook serieus te nemen afwijkingen van het werkelijk genoten rendement niet in aanmerking worden genomen. Verder is van belang dat de heffingsgrondslag niet negatief kan zijn, zodat geen negatief rendement kan ontstaan en verrekening van een verlies met een positief inkomen uit sparen en beleggen in een ander kalenderjaar niet aan de orde kan komen. Hier komt nog bij dat heffing plaatsvindt tegen een vast tarief van 32% (vanaf 2023), terwijl inkomsten uit werk en woning wordt belast tegen een tarief dat kan oplopen tot sinds 2020 49,5%. Deze constatering brengen ons tot de conclusie dat de vermogensrendementsheffing van box 3 in feite moet worden betiteld als een verkapte vermogensbelasting in plaats van als een IB.¹⁴ Zie tevens IB.5.0.6.A.d.

Wij pleiten voor een integrale vermogenswinstbelasting, op grond waarvan naast de werkelijke inkomsten uit een vermogensbestanddeel ook de meeropbrengst bij vervreemding van het vermogensbestanddeel wordt belast. Daarbij zou uiteraard ook rekening moeten worden gehouden met nega-

11. MvT, *Kamerstukken II* 1998/99, 26 727, nr. 3, V-N BP21/1.5, p. 111.

12. MvT, *Kamerstukken II* 1998/99, 26 727, nr. 3, V-N BP21/1.5, p. 112.

13. Zie onder andere S. Cnossen en A.L. Bovenberg, Vermogensrendementsheffing vondst of miskleun, *WFR* 2000, p. 8, J.E.A.M. van Dijk, Vermogensrendementsheffing, *WFR* 1999, p. 705-706, F.R. Herreveld, Vermogensrendementsheffing, *WFR* 1999, p. 1526, A.C. Rijkers 1999, p. 1526, *WFR* 1998, p. 174-176, J.A.G. van der Geld 1998, p. 174-176, *WFR* 2006, p. 302 e.v., S.M.H. Dusarduijn en J.L.M. Gribnau, Vermogensrendementsheffing, in: Vijf jaar Wet IB 2001, Kluwer Deventer 2006, p. 533-535, A.C. Rijkers, Kluwer Deventer 2006, p. 533-535, J.J.F.A. van Vijfeijken, Fiscaliteit en vermogensvorming in een inkomensbelasting, Bijlage bij: *Studiecommissie belastingstelsel*, Continuïteit en vernieuwing, Een visie op het belastingstelsel, 's-Gravenhage 2010, p. 254 e.v. en S.M.H. Dusarduijn, Continuïteit en vernieuwing, Een visie op het belastingstelsel, 's-Gravenhage 2010, p. 254 e.v. en S.M.H. Dusarduijn, De rechtsfictie in de inkomstenbelasting, De fiscale kleur van het alsof (diss. Tilburg University), Gildeprint Enschede 2015, p. 314 en 318.

14. Zo ook onder andere S. Cnossen en A.L. Bovenberg, Vermogensrendementsheffing vondst of miskleun, *WFR* 2000, p. 4-6, R.J. de Vries, (On)buigzaamheid van de vennootschapsbelasting (oratie UL), Kluwer Deventer 2000, p. 21-25. Anders Ch.P.A. Geppaart, (On)buigzaamheid van de vennootschapsbelasting (oratie UL), Kluwer Deventer 2000, p. 21-25. Anders *WFR* 1999, p. 1163 die de vermogensrendementsheffing ziet als 'een inkomstenbelasting over vermogen als gestolde draagkracht'.

tieve vermogensmutaties.¹⁵ Een vermogensaanwasbelasting zou eveneens een goed alternatief zijn. Zie ook IB.5.0.5.C.a en IB.5.0.5.C.b. Een dergelijk systeem zou meer recht doen aan het draagkrachtbeginsel als grondslag voor de IB. Het is teleurstellend dat de wetgever een vermogenswinstbelasting en vermogensaanwasbelasting tot op heden heeft afgewezen met naar onze mening niet overtuigende argumenten op het vlak van de uitvoerbaarheid en op basis van budgettaire overwegingen.¹⁶ In de *Brief van 16 september 2014, nr. AFP/2014//780, V-N 2014/48.5* gevolgd door de *Brief van 17 oktober 2014, nr. DB/2014/371U, V-N 2014/55.13* werd aangekondigd dat het kabinet alternatieven ging onderzoeken voor de huidige vermogensrendementsheffing van box 3. In het onderzoek zou ook de mogelijkheid worden betrokken om het werkelijke rendement op vermogen te belasten. Een en ander heeft geleid tot een weinig fundamentele herziening van box 3 per 1 januari 2017.¹⁷ Het box 3-vermogen wordt sinds die datum verdeeld in drie vermogensschijven. Per vermogensschijf geldt een ander forfaitair rendement dat oploopt naarmate het vermogen hoger is. Het forfaitaire rendement wordt in iedere vermogensschijf gebaseerd op een gemiddelde veronderstelde verdeling van het box 3-vermogen over spaargeld en beleggingen in combinatie met een in het verleden in de markt gerealiseerd rendement op beide componenten. De laagste vermogensschijf wordt geacht met name spaargeld te omvatten, de middelste vermogensschijf voor een groot deel beleggingen en de hoogste vermogensschijf uitsluitend beleggingen.¹⁸ De wetgever beoogt met deze wijziging de inkomensheffing in box 3 beter te laten aansluiten bij de werkelijk behaalde rendementen maar onderkent dat een daadwerkelijke heffing over reële rendementen rechtvaardiger is, omdat alleen daarmee de kloof die op individueel niveau kan bestaan tussen belast en behaald rendement kan worden gedicht. Wat daarvan zij, de Hoge Raad laat van dit systeem geen spaan heel in het Kerstarrest (*HR 24 december 2021, nr. 21/01243, ECLI:NL:HR:2021:1963, BNB 2022/27 (concl. Niessen, noot E.J.W. Heithuis), FED 2022/9 (aant. T.C. Gerverdink)*). Hij overweegt dat box 3 thans een inperking vormt van de vrije beschikkingsmacht over vermogen die art. 1 Protocol 1 EVRM garandeert. Er wordt namelijk een zware fiscale last verbonden aan de keuze van een belastingplichtige om zijn vermogen op een spaarrekening te zetten in plaats van risicovol te beleggen. Ook degenen die wel overgaan tot risicovol beleggen maar daarmee niet succesvol zijn, worden benadeeld. Het box 3-stelsel creëert daardoor vanaf 2017 een relatief ongelijke behandeling tussen belastingplichtigen. De Hoge Raad oordeelt dat box 3, met inachtneming van de ruime beoordelingsmarge die de wetgever toekomt, sinds 2017 niet de proportionaliteitstoets uit art. 1 Protocol 1 EVRM kan doorstaan. Voor belastingplichtigen bij wie hierdoor een forfaitair rendement in box 3 in aanmerking wordt genomen dat hoger is dan het daadwerkelijk behaalde rendement is sprake van een schending van de door art. 1 Protocol 1 EVRM in samenhang met art. 14 EVRM gewaarborgde rechten. De Hoge Raad biedt belanghebbende in deze procedure zelf rechtsherstel door te bepalen dat niet meer dan het werkelijk behaalde rendement in de heffing wordt betrokken. De wetgever ontkomt er door dit arrest niet aan om box 3 fundamenteel te herzien. Die fundamentele herziening staat gepland per 1 januari 2026. Het is de bedoeling dat per die datum een vermogensaanwasbelasting op basis van werkelijk rendement wordt ingevoerd. Toch houdt de staatssecretaris de mogelijkheid open dat de belastinggrondslag in box 3 bepaald blijft worden aan de hand van forfaitaire rendementen.¹⁹ Voor de jaren 2023 t/m 2025 geldt de Overbruggingswet box 3. Op grond van die wet wordt het voordeel in box 3 gebaseerd op de werkelijke samenstelling van het vermogen van de belastingplichtige. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen drie vermogenscategorieën: banktegoeden, overige bezittingen en schulden. Voor elke vermogenscategorie geldt een eigen forfaitair rendementspercentage.

Zie tevens IB.2.3.4, IB.5.0.5.C.a, IB.5.0.8 en IB.0.0.6.

15. In deze zin onder meer ook 'Inkomstenbelasting over vermogensmutaties', Tekst en bespreking van het rapport van de Commissie ter bestudering van de mogelijkheid van belastingheffing over vermogensmutaties, Geschriften van de Vereniging voor Belastingwetenschap nr. 208, Kluwer Deventer 1998, p. 24, L.G.M. Stevens, En dat zij moge uitgroeien tot een fraaie vermogenswinstbelasting, *WFR* 1999, p. 1549-1550, S.R.A. van Eijck, Het vermogen te dragen (diss. EUR), Kluwer Deventer 2005, p. 135-137 en 322, S.M.H. Dusarduijn en J.L.M. Gribnau, Vermogensrendementsheffing, in: Vijf jaar Wet IB 2001, Kluwer Deventer 2006, p. 533-535. Voor een vermogensaanwasbelasting pleiten in beginsel A.C. Rijkers en I.J.F.A. van Vijfeijken, Fiscaliteit en vermogensvorming in een inkomensbelasting, Bijlage bij: *Studiecommissie belastingstelsel*, Continuïteit en vernieuwing, Een visie op het belastingstelsel, 's-Gravenhage 2010, p. 255.

16. MvT, Bijlage I, Afwegingen inzake de belastingheffing over inkomsten uit vermogen, *Kamerstukken II* 1998/99, 26 727, V-N BP21/1.5, p. 481-487.

17. *Kamerstukken I* 2015/16, 34 302, nr. D.

18. Vgl. *Vording* die stelt dat kleine beleggers lagere rendementen halen dan vermogenden, waardoor naar zijn mening een progressief tarief zou zijn gerechtvaardigd. In verband daarmee gaf hij als suggestie voor herziening van box 3 mee een progressief fictief rendement in te voeren; bijvoorbeeld 2% voor een kleine belegger, tegenover 6% voor een grote belegger. Zie *H. Vording*, Om zes uur 's avonds, *WFR* 2015/456.

19. *Brief van 9 februari 2023, 2023-0000024885, V-N 2023/11.4.*

Instrumentalisering van de IB

Een andere inbreuk op het draagkrachtbeginsel vormt de instrumentalisering van de IB.²⁰ De IB wordt niet alleen benut als financieringsbron van de overheidsuitgaven, maar wordt ook ingezet 'voor het bevorderen van economie, werkgelegenheid en milieukwaliteit'.²¹ In de Wet IB 2001 treffen wij met name maatregelen aan die zijn gericht op het laatste. Zo is er binnen het regime voor de winst uit onderneming een willekeurige afschrijving mogelijk op bedrijfsmiddelen die in het belang zijn van de bescherming van het Nederlandse milieu (art. 3.31 Wet IB 2001). Zie IB.3.2.19.C.c. Voorts bestaan er binnen dit regime een energie-investeringsaftrek (art. 3.42 Wet IB 2001) en een milieu-investeringsaftrek (art. 3.42a Wet IB 2001). Zie IB.3.2.23.C en IB.3.2.23.D. Ook met betrekking tot box 3 treffen wij regels aan die er op zijn gericht de kwaliteit van het milieu in positieve zin te beïnvloeden. Zo zijn er bijvoorbeeld vrijstellingen voor groene beleggingen (art. 5.14 Wet IB 2001). Zie IB.5.3.2.²²

Afwenteling

Een van de veronderstellingen waarop de belastingheffing berust, is dat de belasting niet alleen formeel verschuldigd is door degene aan wie de aanslag wordt opgelegd, maar bovendien dat de 'aangeslagene' ook feitelijk de belasting draagt. Indien die veronderstelling niet klopt met de werkelijkheid ontstaat het vraagstuk van de *afwenteling*. Afwenteling doet zich ook voor ten aanzien van de IB. Vaak is de loonbelasting hier de boosdoener, hoewel deze belasting ook uit een oogpunt van invordering voor de fiscus aantrekkelijk is. De LB is een belasting die, uitzonderingen daargelaten, wordt geheven van werknemers. De werknemer is de belastingplichtige. De heffing vindt plaats door inhouding op het loon. Als inhoudingsplichtigen zijn de werkgever of – bij uitkeringen – de uitkerende instantie aangewezen. Dit geldt ook voor de premie volksverzekeringen, die tezamen met de LB wordt geheven. De LB en premieheffing hebben ertoe geleid dat jarenlang in veel gevallen op nettobasis is onderhandeld tussen de vertegenwoordigers van werkgevers en van werknemers. Daardoor zijn LB en premies vaak in meerdere of mindere mate door de werknemers afgewenteld. Ook door deze afwenteling wordt inbreuk gemaakt op het draagkrachtbeginsel. Indien de IB niet wordt gedragen door de natuurlijke persoon die de belasting is verschuldigd, komt het beginsel dat de IB wordt gegeven naar rato van de draagkracht van natuurlijke personen immers niet goed tot zijn recht.

De LB kan overigens zowel het karakter hebben van een voorheffing als een eindheffing.²³ De LB is in een aantal gevallen een werkgeversheffing geworden. Dit betekent dat de LB in die gevallen doorgaans volledig buiten de werknemers om gaat en in feite het karakter krijgt van een loonsomheffing ('lumpsumheffing'). Tot de gevallen die onder dit eindheffingsregime kunnen worden gebracht, behoren situaties waarin het lastig is om de LB daadwerkelijk aan de werknemer in rekening te brengen. Zie IB.3.3.4.C en LB.5.0 e.v.

Kostenaftrek

Gelet op de draagkrachtgedachte ligt het in de rede dat de IB wordt geheven over het netto-inkomen.²⁴ Indien iemand € 1 miljoen inkomsten heeft genoten waarvoor hij € 100 000 aan kosten heeft moeten maken, heeft hij immers niet meer draagkracht dan iemand die € 900 000 inkomsten heeft genoten zonder dat hij kosten heeft moeten maken. Voor bijna alle inkomenscategorieën geldt dan ook dat voor de belastingheffing de met de inkomensverwerving causaal verband houdende kosten in mindering op de inkomsten kunnen worden gebracht. Een uitzondering geldt voor de inkomenscategorie loon. Kosten die zijn gemaakt voor het verwerven van loon zijn onder de huidige wet niet aftrekbaar. Er wordt slechts een relatief geringe forfaitaire tegemoetkoming gegeven, die bestaat uit de op het belastbare loon in mindering te brengen reisaftrek (zie IB.3.3.5) alsmede de inkomensafhankelijke

20. Zie hieromtrent o.a. *J.L.M. Gribnau*, Instrumentalisme en vrijheid, *NIFR* 2012/517 die stelt dat fiscaal instrumentalisme wordt gekenmerkt door een gebrek aan respect voor fundamentele rechtswaarden. Zie tevens *J.J.M. Jansen*, Het is uit de hand gelopen (afscheidsrede EUR), Kluwer Deventer 2012.

21. MvT, *Kamerstukken II* 1998/99, 26 727, nr. 3, V-N BP21/1.5, p. 110.

22. Zie voor kritiek op fiscaal milieu-instrumentalisme *P. Kavelaars*, Fiscaal milieu-instrumentalisme: liever niet, *WFR* 2015/282.

23. De LB kan ook eindheffing zijn in een andere betekenis, namelijk in het geval de werknemer geen aanslag IB krijgt omdat het bedrag van de ingehouden LB gelijk is aan dat van de te heffen IB. Zie IB.9.0.2.B.c.

24. Vgl. *L.W.D. Wijtvliet*, Het draagkrachtbeginsel en andere verdelingsbeginselen: gedachten over hun invulling, rol en betekenis voor belastingheffing, *WFR* 2021/58, onderdeel 4.1.

arbeidskorting²⁵ op de verschuldigde belasting (zie IB.8.2.1). Verdere aftrek van kosten is uitgesloten. Het zal duidelijk zijn dat dit systeem in strijd is met een belastingheffing naar draagkracht.²⁶

De hoogte van de belastingtarieven

Ook de hoogte van het IB-tarief en de tariefstructuur vormen onderwerpen waarvoor het draagkracht-beginsel geen bouwstenen heeft aangedragen. Er is geen theoretisch draagkrachtconcept ontwikkeld dat zou kunnen leiden tot een eenduidige, wetenschappelijke tariefstructuur in die zin dat daaruit zou zijn af te leiden dat een proportioneel of progressief tarief zou moeten gelden. Het tegendeel is het geval. Het tarief is uiteindelijk een uitvloeisel van politieke keuzes. Dat neemt niet weg dat het vanuit het oogpunt van draagkracht wel van belang is dat in de IB iedere box van inkomen een eigen tarief(structuur) kent. Zie IB.2.3.1.B.

Het belastbare inkomen uit werk en woning van box 1 wordt belast tegen een progressief tarief van sinds 2020 maximaal 49,5%. Bijna alle belastingplichtigen genieten inkomen uit werk en woning. Het overgrote deel van de opbrengst van de IB bestaat dan ook uit belasting over belastbare inkomens uit werk en woning. Het tarief is weliswaar progressief, maar de overgrote meerderheid van de belastingplichtigen wordt slechts geconfronteerd met het basistarief van in 2023 36,93%. Het basistarief omvat in de laagste tariefschijf naast IB ook premies voor de volksverzekeringen. Daarboven wordt alleen IB geheven. De constatering dat sprake is van twee belastingtarieven in box 1 verdient belangrijke nuancering. Heffingskortingen kennen een opbouw en een afbouw die afhankelijk is van de omvang van het inkomen. Daardoor is materieel sprake van veel meer tarieven dan twee.²⁷ Die constatering wordt versterkt als de invloed van toeslagen wordt meegenomen.²⁸ Met name de middeninkomens kunnen hierdoor feitelijk worden geconfronteerd met een veel hogere belastingdruk dan het toepasselijke belastingtarief doet vermoeden. Er is sprake van een verstoring die vanuit de draagkrachtgedachte niet valt te rechtvaardigen.

Voor het belastbare inkomen uit aanmerkelijk belang geldt vanaf 2021 t/m 2023 een vast tarief van 26,9%. Vanaf 2024 bedraagt het tarief 24,5% bij een belastbaar inkomen uit aanmerkelijk belang t/m € 67 000 en 31% voor het meerdere. Vanuit het oogpunt van draagkracht is het tariefsverschil tussen box 2 en box 1 aanvaardbaar, omdat de aanmerkelijkbelanghouder wordt geconfronteerd met een voordruk van Vpb. Zie IB.4.0.2.A.

Het forfaitair bepaalde rendement van box 3 wordt belast tegen een vast tarief van in 2023 32%. Dit tarief wordt in 2024 verhoogd naar 33% en vanaf 2025 naar 34%.²⁹ De wetgever was overigens ten tijde van de totstandkoming van de Wet IB 2001 nog van mening dat de heffing over vermogensinkomsten niet hoger dan op 30% kon worden gesteld, omdat Nederland anders uit de pas zou lopen met het buitenland, hetgeen kapitaalvlucht zou kunnen veroorzaken.³⁰ Naar onze mening is het verschil met het tarief van box 1 vanuit het oogpunt van draagkracht evenwel niet gerechtvaardigd. Het zal bovendien duidelijk zijn dat het grote tariefsverschil tussen het marginale box 1-tarief en het tarief van box 3 uitnodigt om constructies op touw te zetten met het doel verliezen in box 1 in aanmerking te nemen en winsten indien zij het forfaitaire rendement van box 3 overstijgen in box 3. Zie hierna, alsmede IB.2.3.4 en IB.5.0.7.B. Overigens is er ook een groep belastingplichtigen voor wie het box 3-tarief hoger is dan het op hen toepasselijke IB-tarief. Het betreft hier ouderen met een gespaard vermogen die een beperkt box 1-inkomen hebben.³¹ Ten aanzien van hen wringt het systeem van de wet in de tegenovergestelde richting met de draagkrachtgedachte.

Belastingontwijking

Actueel blijft de vraag in hoeverre het mogelijk is door middel van met zorg gekozen constructies te ontkomen aan belastingheffing die naar de strekking van het draagkrachtbeginsel noodzakelijk zou zijn (de zogenoemde belasting, nauw verwant aan de zogeheten *fiscale arbitrage*³²).

25. De arbeidskorting werd oorspronkelijk ingevoerd ter vervanging van het arbeidskostenforfait van art. 37 Wet IB1964. Zie hierover Vakstudie IB, aant. 1.2 bij art. 8.11 Wet IB 2001.

26. Zie voor kritiek tevens L.G.M. Stevens, *Inkomstenbelasting 2001, Fiscale Hand- en Studietoelichtingen* nr. 2, Kluwer Deventer, derde druk 2020, onderdeel 100.

27. Zie o.a. Hans van Ruiten, *Uitvergroet: Twee schijven?*, V-N 2020/7.0.

28. Zie o.a. H.B.A. Verhoeven, *Niet te motiveren marginale druk bij modale inkomens*, WFR 2020/22.

29. Door het heffingvrije vermogen is het tarief in beperkte mate progressief. Zie IB.2.3.1.B en IB.2.3.4.

30. MvT, *Kamerstukken II 1998/99, 26 727*, nr. 3, V-N BP21/1.5, p. 136-137.

31. Vgl. J.A.G. van der Geld, *De evaluatie van de Wet IB 2001: box 3*, WFR 2006, p. 304-306.

32. De term 'fiscale arbitrage' heeft niets van doen met enige vorm van rechtspraak, doch hieronder wordt verstaan het 'calculerende gedrag' van de belastingbetaler, die binnen het bestaande systeem min of meer opportunistisch de voordeligste fiscale weg zoekt.

Zoals hiervoor is opgemerkt, blijft het grote tariefsverschil tussen box 1 en box 3 en ook het verschil tussen belastingheffing naar reëel en naar fictief rendement uitnodigen tot het opzetten van constructies. Dat ook de wetgever daarvoor beducht is, blijkt uit de vele regelingen in de huidige wet die boxarbitrage moeten voorkomen en die wij niet anders kunnen betitelen dan als reparatiewetgeving-bij-voorbaat. Door allerlei bepalingen wordt op voorhand geprobeerd te voorkomen dat belastingplichtigen het voor hen fiscaal gunstigste regime opzoeken. Zo is in de winst sfeer een bepaling opgenomen die er tegen is gericht dat winstgenieters ter zake van in hun onderneming gebruikte vermogensbestanddelen die zij op grond van de vermogensetiketteringsregels hebben toegerekend aan box 3, in box 1 een hogere gebruiksvergoeding aftrekken dan het forfaitair bepaalde rendement dat in box 3 wordt belast. Zie art. 3.17 lid 1 onderdeel c onder 1° Wet IB 2001, behandeld in IB.3.2.14.F.d1. Ook de terbeschikkingstellingsregeling binnen het resultaat uit overige werkzaamheid is gericht tegen arbitrage tussen box 1 en 3. Zie art. 3.91 en 3.92 Wet IB 2001, behandeld in IB.3.4.3 en IB.3.4.4. Verder kan het regime voor de zogeheten 'medegerechtigden' in de winst sfeer worden genoemd. Op grond van dit regime worden commanditaire vennoten, die door de wetgever als belegger worden gezien, ter voorkoming van fiscaal geïndiceerde CV's belast in box 1 in plaats van box 3. Zie art. 3.3 lid 1 onderdeel a Wet IB 2001, besproken in IB.3.2.4.A. Ook heeft de wetgever sommige schuldeisers onder het winst regime gebracht in plaats van onder de rendementsheffing. Zie art. 3.3 lid 1 onderdeel b Wet IB 2001 waarover IB.3.2.4.B. Ten slotte merken wij op dat er een bepaling is die probeert tegen te gaan dat belastingplichtigen hun vermogen tijdelijk in box 1 of 2 manoeuvreren met het doel hun box 3-vermogen laag te houden op de voor de rendementsheffing van belang zijnde peildatum. Zie art. 2.14 lid 3 onderdeel b en c Wet IB 2001, behandeld in IB.2.4.1.C. Door deze anti-arbitragebepalingen is het wettelijke systeem op voorhand uitermate ingewikkeld geworden. Zou in plaats van een vermogensrendementsheffing een vermogenswinstbelasting zijn ingevoerd zonder grote tariefsverschillen met box 1, dan was deze reparatiewetgeving-bij-voorbaat onzes inziens niet nodig geweest.

Belastingontduiking

Naast belastingontwijking kennen wij de *belastingontduiking*; de belastingfraude. Over de omvang daarvan valt weinig met zekerheid te zeggen. Uit de combinatie van diverse schattingen van het CBS is in het verleden wel afgeleid dat de verborgen economie 5% tot 10% van het nationale inkomen zou kunnen uitmaken.³³ In 1980 rapporteerde *Van Bijsterveldt*³⁴ dat twee van de drie belastingplichtigen die daartoe de gelegenheid hebben, fiscaal frauderen. Eenderde van alle huishoudingen zou zwart werk aanbieden.³⁵ De verdeling van de collectieve lasten aan de hand van 'koopkrachtplaatjes' kan dan ook moeilijk serieus worden genomen. De omvang van de verborgen economie is in ieder geval zo groot dat de tarieven voor eerlijke belastingbetalers nu hoger zijn dan strikt genomen nodig zou zijn.³⁶ Anders gezegd: de belasting drukt extra zwaar op hen die niet zwart willen of kunnen werken. Ook door belastingontwijking en belastingontduiking komt het draagkrachtbeginsel dus niet volledig tot zijn recht.

Verhouding tot de vennootschapsbelasting

Vennootschapsbelasting wordt onder meer geheven over de winst van een BV of NV. In het verleden hanteerde Nederland het klassieke stelsel, dat sterk werd bekritiseerd. Op grond van dit stelsel vond dubbele heffing plaats doordat de winst van een BV of NV na uitdeling aan de aandeelhouder nogmaals met IB werd belast; in de regel op grond van het regime voor de inkomsten uit vermogen van de Wet IB 1964.

De veranderingen in het aanmerkelijkbelangregime per 1 januari 1997 vormden zowel in formeel als in materieel opzicht een fundamentele inbreuk op het klassieke stelsel. Formeel omdat de wetgever een systeem introduceerde waarbij in de hoogte van het aanmerkelijkbelangtarief expliciet rekening werd gehouden met de reeds geheven Vpb. en materieel omdat de gecombineerde heffing van Vpb. en IB sindsdien feitelijk ongeveer gelijk is aan het marginale IB-tarief over ondernemingswinst. Zie ook IB.4.0.2.A.

33. *Flip de Kam en Floor van Herwaarden*, De prijs van de beschaving, Academic Service-Schoonhoven 1989, p. 120.

34. *W.J. van Bijsterveldt*, Staatsuitgeverij 's-Gravenhage 1980.

35. *Rapport S. Nossen*, Werken aan de wig: contouren van een fiscaal convenant, WFR 1994, p. 1690.

36. *Van Bijsterveldt* concludeerde in een op 9 juni 1980 gehouden lezing dat, indien de ernstigste fraudeurs niet hadden geknoeid, dezelfde opbrengst zou zijn verkregen met een toptarief voor de loon- en inkomstenbelasting van 50% in plaats van het (in 1975 geldende) tarief van 71%. Zie *A.L.J. Grotenhuis*, Belastingfraude in Nederland, Gouda Quint Arnhem 1980, p. 113.

Voor particuliere aandeelhouders-niet-aanmerkelijkbelanghouders is onzes inziens door de per 1 januari 2001 geïntroduceerde vermogensrendementsheffing het klassieke stelsel materieel losgelaten. Zoals hiervoor is opgemerkt, representeert de rendementsheffing naar onze mening namelijk in wezen een vermogensbelasting in plaats van een echte IB. De forfaitaire bepaalde inkomsten van aandelen in box 3 hebben geen relatie met de al dan niet uitgedeelde winst van de vennootschap, zodat niet langer sprake is van een dubbele heffing van IB en Vpb. Zie hieromtrent IB.5.0.6.C.

De bedoeling van de wetgever is evenwel een andere geweest. Beoogd is op forfaitaire wijze het inkomen uit sparen en beleggen vast te stellen, dat wordt belast tegen een vast tarief van in 2023 32%. In de Vpb. is evenwel uitsluitend de verschuldigde vergoeding wegens de beschikbaarstelling van vreemd vermogen (leningen) in beginsel aftrekbaar van de (totale) winst, terwijl winstuitdelingen aan aandeelhouders als zodanig ex art. 10 onderdeel a Wet VPB 1969 niet ten laste van de totale winst kunnen worden gebracht.³⁷ Aldus bezien blijft, in de benadering van de wetgever, het klassieke stelsel gehandhaafd ten aanzien van aandeelhouders op wie box 3 van toepassing is. Dit neemt niet weg dat ook deze categorie aandeelhouders een aanzienlijke verzachting van het aldus gedefinieerde klassieke stelsel ten deel is gevallen, omdat het tarief van box 3 beduidend lager is dan het tot 1 januari 2001 geldende marginale tabeltarief.³⁸

De – relatief zeldzame – categorie natuurlijke personen bij wie de aandelen tot het ondernemingsvermogen behoren (zie omtrent de vermogensetikettering IB.3.2.7 en IB.3.2.18.G.a.), wordt naar huidig recht nog steeds geconfronteerd met onverkorte dubbele heffing van Vpb. en IB. Zie Vpb.0.0.1.d3.

Gelet op de draagkrachtgedachte verdient ten slotte vermelding dat de door de wetgever aangebrachte tweedeling tussen ondernemingswinsten die in de IB worden betrokken en ondernemingswinsten die met Vpb. worden belast, niet zuiver is. De wetgever lijkt te hebben aangenomen dat de winst van een fiscaal transparante personenvennootschap – maatschap, VOF of besloten CV – rechtstreeks de draagkracht van de individuele vennoten zou beïnvloeden, terwijl de winst van een kapitaalvennootschap – BV of NV – pas ten goede zou komen aan de aandeelhouders nadat er een uitdelingsbesluit door het daartoe bevoegde orgaan van de vennootschap zou zijn genomen. De transparantie van personenvennootschappen zou daarom in overeenstemming zijn met de draagkrachtgedachte. Deze redenering blijkt evenwel op een misverstand te berusten.³⁹ Ook de individuele vennoten in een personenvennootschap zijn niet bevoegd om rechtstreeks ten eigen behoeve over het vennootschapsvermogen en de vennootschapswinst te beschikken. Zie IB.3.2.1.B.

Inkomensafhankelijke regelingen

Het inkomensbeeld wordt ook nog vertroebeld door inkomensafhankelijke subsidies en tegemoetkomingen als de huurtoeslag, de kinderopvangtoeslag, het kindgebonden budget en de zorgtoeslag. Zie de Algemene wet inkomensafhankelijke regelingen.

Conclusie

Samenvattend moet worden geconcludeerd dat de IB bedoeld als draagkrachtheffing bij uitstek, in zijn doelstellingen faalt. Een duidelijk sluitend inkomensbegrip ontbreekt. De heffingsmaatstaf is bij afwezigheid van een sluitend inkomensbegrip gebrekkig en de veronderstelling dat de belasting ook werkelijk wordt gedragen door de formeel aangeslagene lijkt in veel gevallen een illusie. Ook de Wet IB 2001 heeft in dit opzicht helaas geen verandering gebracht. Integendeel, deze wet introduceerde een aantal regelingen die niet of zeer slecht met het draagkrachtbeginsel in overeenstemming zijn te brengen.

0.0.2 Het begrip ‘inkomen’

De wet geeft geen definitie van het begrip ‘inkomen’, maar volstaat in art. 2.18 Wet IB 2001 met een omschrijving van de drie te onderscheiden inkomenscategorieën:

- ‘(belastbaar) inkomen uit werk en woning’ (art. 3.1 Wet IB 2001);
- ‘(belastbaar) inkomen uit aanmerkelijk belang’ (art. 4.1 en 4.12 Wet IB 2001); en
- ‘belastbaar inkomen uit sparen en beleggen’ (art. 5.1 Wet IB 2001).

37. De *Studiecommissie belastingstelsel, Continuïteit en vernieuwing, Een visie op het belastingstelsel*, 's-Gravenhage 2010, p. 86-105 stelt voor om een vermogensaftrek in de Vpb. te introduceren met het doel een meer neutrale behandeling te bereiken van eigen en vreemd vermogen. Een vermogensaftrek wordt tevens voorgesteld voor de IB-ondernemer. Zie IB.0.0.6.

38. Zie ook *J. Verburg, Vennootschapsbelasting, Fiscale Hand- en Studietoeken nr. 4*, Kluwer Deventer, tweede druk 2000, p. 13-14, 553-554 en 557.

39. Zie *M.L.M. van Kempen, Rechtspersoonlijkheid en belastingplicht van vennootschappen* (diss. UvT), Tjeenk Willink Deventer 1999.

Dat de winst uit een onderneming of het salaris van een werknemer inkomen vormt, zal geen toelichting behoeven. Minder voor de hand ligt dat het gebruik van een eigen woning aanleiding geeft om inkomen te constateren en het gebruik van een eigen auto niet. Is er een definitie die het mogelijk maakt een antwoord te geven op de vraag of inkomen is: de prijs in een loterij, de verkoop van de producten van een volkstuintje, het voordelige verschil tussen de aan- en verkoopprijs van een woning, enzovoort? Moeten wij inkomen constateren bij de arts die zijn vrouw tijdens de bevalling niet alleen als echtgenoot terzijde staat?

Wij noemen hier een aantal inkomenstheorieën⁴⁰, die overigens geen van alle een volkomen sluitende en tegelijk voor de praktijk hanteerbare definitie geven:

1. De verbruikstheorie: inkomen is hetgeen voor consumptie kan worden aangewend zonder het basisvermogen aan te tasten.
2. De periodiciteitstheorie: inkomen is wat aan de genietter periodiek toevloeit.
3. De bronnentheorie: inkomen is al hetgeen uit een permanente bron van inkomen toevloeit.
4. De opbrengststheorie: inkomen is al hetgeen door het deelnemen aan de productie wordt genoten; er is dus inkomen als er een economische activiteit was.
5. De vermogensvergelijkingstheorie: inkomen is de algebraïsche som van alle vermogensmutaties over een jaar, vermeerderd met de privéonttrekkingen.

Het inkomensbegrip waarmee de Wet IB 1914, het Besluit IB 1941 en de Wet IB 1964 werkten, berustte goeddeels op de gedachte van de *bronnentheorie* (sub 3), terwijl ook de andere theorieën bouwstenen voor de inhoud van het inkomensbegrip hebben aangedragen.⁴¹ De MvA bij de Wet IB 1964 vermeldde op dit punt: 'Voor de heffing van de inkomstenbelasting verdient een empirisch, op de maatschappelijke behoeften afgesteld inkomensbegrip als maatstaf de voorkeur boven een leerstellig inkomensidee die haar inhoud uitsluitend ontleent aan een bepaalde wetenschappelijke theorie. Dit neemt niet weg dat dit inkomensbegrip op bepaalde punten correcties behoeft, niet alleen met het oog op specifiek fiscaal-technische eisen, maar vooral in verband met het doel van de inkomstenbelasting: een evenwichtige verdeling van lasten naar financiële draagkracht. Deze correcties in de inkomenssfeer zijn noodzakelijk om tot een inkomstenbelasting te kunnen komen welke in het algemeen rechtsbewustzijn voldoende fundamenteel heeft'.⁴²

De bronnentheorie was dus het uitgangspunt voor de Wet IB 1964. Een geleidelijke uitbreiding van de in deze wet voor het begrip 'inkomen' gehanteerde grondslagen heeft niet geleid tot aanvaarding van de vermogensvergelijkingstheorie (ad 5).⁴³ Erfenissen, prijzen uit loterijen en speculatiewinsten bleven buiten de IB vallen. Soms vormden deze voordelen object voor andere belastingen. Loterijprijzen vallen onder de kansspelbelasting en over erfenissen wordt erfbelasting geheven. Voor particulieren bleef het voordeel, behaald bij de omzetting van vermogen, onder toepassing van de Wet IB 1964 in principe niet behoren tot het belaste inkomen. Nederland kende geen afzonderlijke belasting op vermogenswinsten (capital gains). Zoals in IB.0.0.1 uiteen is gezet, kon daardoor de IB-heffing ten aanzien van vermogen relatief eenvoudig worden ontlopen door het omzetten van belaste opbrengst in een onbelaste waardestijging. De wetgever reageerde op deze problemen door de invoering in de Wet IB 2001 van het boxenstelsel – waarbij verliesverrekening over een box heen in beginsel niet mogelijk is – en door de introductie van de vermogensrendementsheffing. De bron inkomsten uit vermogen is dus vervangen door een forfaitair berekend heffingssysteem. De overige onder de Wet IB 1964 bestaande bronnen van inkomen zijn verdeeld over box 1 en 2. De bronnentheorie ligt derhalve, afgezien van box 3, nog steeds ten grondslag aan de Wet IB 2001. Zie IB.3.0.1.

De bronnentheorie doet onder meer de vraag rijzen aan welke voorwaarden moet worden voldaan om een voordeel aan te merken als te zijn genoten uit een bron. De rechtspraak heeft hierover door de jaren heen een standpunt ontwikkeld, dat thans voor de meeste gevallen wel redelijk hanteerbare

40. L.G.M. Stevens, *Inkomstenbelasting 2001*, Fiscale Hand- en Studietoeken nr. 2, Kluwer Deventer, derde druk 2020, p. 68 e.v., onderdeel 46 e.v.

41. MvT, *Kamerstukken II 1958/59*, 5380, nr. 3, p. 17.

42. MvA, *Kamerstukken II 1962/63*, 5380, nr. 19, p. 6.

43. De vermogensvermeerderingstheorie heeft in de literatuur (in diverse varianten, nogal wat aanhang gevonden). Genoemd worden E.M.G. Creuzen, D. Booy en P.M. van Schie, Naar een breder inkomensbegrip, *WFR* 1979, p. 553 e.v., S. Cnossen, Hervorming van de inkomstenbelasting, *WFR* 1980, p. 901, L.G.M. Stevens, Belasting naar draagkracht, Kluwer Samson Deventer 1980, p. 261 en A.C. Rijkers en I.J.F.A. van Vijfeijken, Fiscaliteit en vermogensvorming in een inkomstenbelasting, Bijlage bij: *Studiecommissie belastingstelsel*, Continuïteit en vernieuwing, Een visie op het belastingstelsel, 's-Gravenhage 2010, p. 251 e.v. Vergelijk in dit verband ook J.E.A.M. van Dijk, Vermogenswinstbelasting, *WFR* 1988, p. 1663 e.v., L.G.M. Stevens, Liever herstel dan eerherstel voor de inkomstenbelasting, in: *Belastingbeschouwingen* (Christiaanse-bundel), Kluwer Deventer 1989, p. 43 e.v. alsmede H.J. Hofstra, Vereenvoudiging van de inkomstenbelasting concreet bezien, in: *Giele-bundel*, Kluwer Deventer 1990, p. 245 e.v.

criteria oplevert. Voor de aanwezigheid van een inkomensbron worden als eisen gesteld dat er *deelname* moet zijn *aan het economische verkeer* en *voordeel moet zijn beoogd of redelijkerwijs moet zijn te verwachten*. De verkoop van producten uit een volkstuinje (liefhebberij en geen voordeel te verwachten) en de besparing die ontstaat wanneer een arts zijn eigen vrouw behandelt (geen deelname aan het economische verkeer) zullen dus geen inkomen vormen.

Van belang is ook dat de fiscus zich in beginsel neutraal opstelt ten aanzien van de wettigheid of de (on)zedelijkheid van een verkregen voordeel of van gemaakte kosten. Zo zijn ontvangen steekpenningen, winsten uit drugsmokkel, uit prostitutie of uit een roofoverval evenzeer belastbaar als baten uit maatschappelijk meer aanvaardbare activiteiten. Zie IB.3.2.8.B, IB.3.2.14.C.c en IB.3.2.14.C.d. Wel geldt dat inkomsten uit criminele activiteiten onder omstandigheden bruto worden belast. Zo is ook in de winstfeer geen kostenaf trek meer mogelijk na een strafrechtelijke veroordeling wegens een misdrijf. Zie IB.3.2.14.C.d2. Ook kosten die verband houden met het bezit van wapens en agressieve dieren en de kosten van steekpenningen zijn van aftrek uitgesloten. Zie IB.3.2.14.C.d3 en IB.3.2.14.C.d4.

0.0.3 **Vereenvoudigingsstreven: mission impossible** (*niet opgenomen*)

0.0.4 **Over de geschiedenis van de inkomstenbelasting**

De Wet op de Inkomstenbelasting 1914 trad op 1 mei 1915 in werking en heeft gegolden tot 1 januari 1941. Voor de heffing van de IB maakte het geen verschil meer of de inkomsten uit vermogen of uit arbeid werden verkregen. De grotere draagkracht van de vermogensbezitters werd tot uitdrukking gebracht door deze groep bovendien nog in de vermogensbelasting te betrekken. De vermogensbelasting veranderde dus van karakter. Van een deel van de IB werd ze een aanvullende belasting, gebaseerd op de gedachte dat het bezit van vermogen een zelfstandige factor van draagkracht is en wel naast en onafhankelijk van het inkomen.

De Wet op de Inkomstenbelasting 1914 ging uit van een systeem waarbij de belastingplichtigen niet werden belast naar hun in het afgelopen jaar werkelijk genoten inkomen, maar naar het inkomen dat zij, naar verwacht mocht worden, in het lopende jaar zouden genieten. De wet werkte daartoe met een aantal ficties. Vastgesteld werd welke bronnen van inkomen bij de aanvang van het belastingjaar (1 mei) bestonden en vervolgens werd aangenomen dat elke bron in het desbetreffende belastingjaar hetzelfde zou opbrengen als hij had opgebracht in het afgelopen jaar. Wanneer de bron nog niet een vol jaar bestond, moest de opbrengst worden begroot, waarbij uitsluitend mocht worden gelet op de bij de aanvang van het belastingjaar bestaande feiten. Het behoeft geen betoog dat aan dit zogenaamde *bronnenfictiestelsel* grote bezwaren waren verbonden. Door ervoor te zorgen dat krachtig vloeiende bronnen op 1 mei niet meer casu quo nog niet bestonden, konden de belanghebbenden zich belangrijke belastingbedragen besparen. Bovendien was het stelsel bijzonder ingewikkeld. Een rimpelloos bestaan was de Wet inkomstenbelasting 1914 niet beschoren. In de periode van haar bestaan werd de wet bijna 40 maal gewijzigd, een aantal dat overigens thans geen verbazing meer zou wekken.

Tijdens de bezetting werd een nieuwe IB ingevoerd. Het *Besluit op de Inkomstenbelasting 1941* was in navolging van de Duitse inkomstenbelasting gebaseerd op het *reële stelsel*, dat wil zeggen dat belast werd het werkelijk in een kalenderjaar genoten inkomen. Het bezwaar dat de belasting zou moeten worden betaald lang nadat het inkomen was genoten, werd opgeheven door een stelsel van voorlopige aanslagen en voorheffingen (LB en dividendbelasting). Het vooruitbetalen van belasting door middel van voorlopige aanslagen alsmede het inhouden van belasting bij de uitbetaling van inkomsten door middel van zogenaamde *heffingen bij de bron* vormt een wezenlijk bestanddeel van dit systeem en wij spreken dan ook van het *reële stelsel met vooruitbetaling op afrekening*.⁴⁴ Na de bevrijding in 1945 behoorde het Besluit op de Inkomstenbelasting 1941 tot de door de bezetter ingevoerde wettelijke regelingen die gehandhaafd bleven, zij het dat nadien belangrijke wijzigingen werden aangebracht. In de naoorlogse jaren werd de IB, tezamen met andere heffingen, voor het eerst in sterke mate gehanteerd voor niet-fiscale doeleinden. In aansluiting op hetgeen in dit onderdeel werd verhaald over de parlementaire behandeling van het ontwerp-*Blussé* in 1872, zijn ook de bezwaren die tegen de Wet Belastingherziening 1947 werden ingebracht uit historisch oogpunt vermeldenswaard. Men was beducht voor het hanteren van de belastingheffing als middel van sociaal-economische politiek. Gevreesd werd dat hierin zo ver zou worden gegaan, dat de maatschappelijke structuur ingrijpend

44. Zie hieromtrent P.H.J. Essers, *Belast verleden*, Het Nederlandse belastingrecht onder nationaalsocialistisch regime, Kluwer Deventer 2012, p. 160 e.v.